

Vergaderjaar 2021–2022

35 165

Verkiezingen

Nr. 42

BRIEF VAN DE BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 11 oktober 2021

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft een aantal vragen gesteld over de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing van 17 maart 2021 (Kamerstuk 35 165, nr. 40). In het navolgende beantwoord ik deze vragen (Kamerstuk 35 165, nr. 43). Ik maak van de gelegenheid gebruik om u een aantal stukken aan te bieden die verband houden met het verkiezingsdossier. In het navolgende geef ik per stuk een toelichting.

• Onderzoek stempassen Tweede Kamerverkiezing gemeente Rotterdam

Op 17 maart jl. heb ik schriftelijke vragen beantwoord van het lid Kuzu (DENK) over het bericht dat honderden bewoners van de Rotterdamse wijken Bloemhof en de Afrikaanderwijk niet konden stemmen vanwege ontbrekende stempassen, doordat een postbezorger een deel van zijn post niet had bezorgd.¹

Op basis van informatie van de gemeente Rotterdam heb ik destijds aan u geschreven dat als gevolg van deze nalatigheid in de postbezorging 195 kiesgerechtigden geen stempas hebben gekregen, maar dat al deze personen in de gelegenheid zijn gesteld om alsnog te stemmen (68 van hen zouden tijdig een vervangende stempas hebben aangevraagd, en de overige 127 kiezers zouden, nadat de postzak van de nalatige postbezorger was aangetroffen, alsnog hun stempas thuisbezorgd hebben gekregen). Inmiddels ben ik door de gemeente Rotterdam geïnformeerd over het feit dat het probleem groter is geweest. Uit onafhankelijk onderzoek in opdracht van de burgemeester van Rotterdam is niet alleen gebleken dat de postbezorger had verzuimd de 195 stempassen te bezorgen die waren aangetroffen in de later teruggevonden postzak, maar ook dat er in een veel groter bezorggebied geen post is bezorgd. De exacte impact is moeilijk te bepalen, maar een «grove inschatting» van de onderzoekers is dat ca. 1.450 kiesgerechtigden hierdoor zijn geraakt (0,3%

¹ Aanhangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2025.

van alle kiesgerechtigden in Rotterdam). 365 van deze 1.450 kiesgerechtigden hebben daadwerkelijk een vervangende stempas aangevraagd en aan 127 kiezers die geen vervangende stempas hadden aangevraagd zijn de later gevonden stempassen alsnog bezorgd. Er waren dus wel degelijk kiezers die uiteindelijk niet hebben kunnen stemmen doordat hun stempas niet is bezorgd (en die geen vervangende stempas hebben aangevraagd). Ik heb de rapportage over het onafhankelijke onderzoek bij deze brief gevoegd (als onderdeel van bijlage 1)².

Naar aanleiding van dit incident heeft de raad van de gemeente Rotterdam de burgemeester in een motie gevraagd om bij mij te pleiten voor wettelijk maatwerk voor burgers die buiten hun eigen schuld of door calamiteiten geen stempas hebben gekregen. De burgemeester heeft mij gevraagd om daarop te reageren. De brief van de burgemeester en mijn antwoordbrief heb ik te uwer informatie bij deze brief gevoegd (als onderdeel van bijlage 1)³.

• *Rapportages waarnemingsmissies*

Toen ik de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing aan uw Kamer heb gestuurd, was de rapportage van de (waarnemers)missie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE/ODIHR) nog niet beschikbaar. Inmiddels heb ik de rapportage ontvangen. Die treft u aan bij deze brief, met mijn reactie op de aanbevelingen (als bijlage 2a/2b)⁴. Recent heb ik ook van Gender Concerns International de rapportage ontvangen. Deze doe ik u hierbij toekomen (als bijlage 3)⁵; ik zal de algemene en specifieke aanbevelingen onder de aandacht brengen van de departementen wier aandachtsgebied het betreft.

• *Rapportage enquêtes onder kiezers in het buitenland*

Verder geef ik met deze brief uitvoering aan mijn toezegging in de antwoorden op de schriftelijke vragen van de leden Brekelmans en Ellian (beiden VVD) over het stemmen door Nederlanders in het buitenland⁶. In mijn antwoorden van 21 mei jl. heb ik toegezegd om, zoals gevraagd, een enquête te houden onder de Nederlanders in het buitenland die waren geregistreerd om te kunnen stemmen voor de recente Tweede Kamerverkiezing. Inmiddels is de enquête uitgevoerd. Aan 87.194 geregistreerde Nederlanders (van wie een e-mailadres beschikbaar is) heeft de gemeente Den Haag⁷ op verzoek van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een uitnodiging gestuurd om deel te nemen aan de enquête. Van hen hebben 31.431 personen (ruim 36%) op de uitnodiging gereageerd en de enquête ingevuld.

De leden Brekelmans en Ellian verzochten om de enquête, met name om inzicht te krijgen in:

- eventuele belemmeringen die Nederlanders ervaren bij de registratie om te stemmen vanuit het buitenland;
- redenen waarom geregistreerde kiezers in het buitenland bij de recente Tweede Kamerverkiezing niet aan een andere kiezer een volmacht verleenden om hun stem uit te brengen;

² Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

³ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

⁴ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

⁵ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

⁶ Aanhangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2873.

⁷ De gemeente Den Haag is op grond van de Kieswet verantwoordelijk voor de registratie van de Nederlanders die vanuit het buitenland mogen stemmen. De gemeente Den Haag beschikt in dat kader over de gegevens van de betreffende personen, waaronder (als dat bij registratie is opgegeven) het e-mailadres.

- redenen van geregistreerde kiezers in het buitenland om toch niet te stemmen bij de recente Tweede Kamerverkiezing.

Uit de enquête blijkt dat 92% van de respondenten geen belemmeringen heeft ervaren bij de registratie. 4% van de respondenten zegt wel een belemmering te hebben ervaren. Het betreft dan het niet hebben van een betrouwbaar postadres in het buitenland en het niet beschikken over een geldig Nederlands identiteitsdocument. Verder worden uiteenlopende andere belemmeringen genoemd, die deels onder de eerdergenoemde belemmeringen vallen. Een deel (4%) van de respondenten kan zich niet herinneren of er belemmeringen zijn geweest omdat de registratie lang geleden plaatsvond.

Bij de overweging om al dan niet een andere kiezer te machtigen om te stemmen, is het stemgeheim voor een meerderheid van de respondenten (bijna 60%) doorslaggevend geweest. 55% van de respondenten wil geen volmacht verlenen omdat men het stemgeheim niet prijs wil geven en 3% omdat men niemand in Nederland kent die men het uitbrengen van de stem toevertrouwt. Bij 4% van de respondenten is sprake van onbekendheid met de mogelijkheid om een volmacht te verlenen. Bij 2% van de respondenten heeft covid-19 een rol gespeeld bij het niet kunnen verlenen van een volmacht. 13% van de respondenten heeft er niet (meer) aan gedacht om een andere kiezer te machtigen.

Van de geregistreerde kiezers die aangeven niet te hebben gestemd zegt 25% dat dit te wijten is aan het niet tijdig hebben ontvangen van het briefstembewijs/ vervangend briefstembewijs en 1% aan het niet beschikken over een geldig Nederlands identiteitsdocument. Voor de toekomst zal het langs digitale weg kunnen versturen van het plaatsvervangend briefstembewijs uitkomst kunnen bieden. Die mogelijkheid bestond bij de Tweede Kamerverkiezing al wel maar de wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 die dit regelt, werd pas kort voor de verkiezing door de Eerste Kamer aanvaard.⁸ Daardoor kon nog geen bekendheid worden gegeven aan deze mogelijkheid. Bij komende verkiezingen zullen kiezers, als het wetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet in verband met de definitieve invoering van het nieuwe stembiljet voor kiezers buiten Nederland tot wet wordt verheven, intensief op deze mogelijkheid worden gewezen.

Bij bijna de helft (48%) van de respondenten zijn er andere oorzaken:

- vergeten om te stemmen (12%);
- door covid-19 andere dingen aan het hoofd hebben (11%);
- niet weten op wie te stemmen (11%);
- inmiddels zo lang in het buitenland wonen dat men niets meer heeft met de Nederlandse politiek (8%);
- door de lockdown geen beschikking hebben over een printer om het stembiljet te printen (6%).

Uit de enquête blijkt dat covid-19 enige impact heeft gehad voor de Nederlanders die vanuit het buitenland mogen stemmen. De vraag of covid-19 van invloed is geweest op de doorlooptijd van de postbezorging kan niet beantwoord worden. Daarover is geen openbare verifieerbare informatie te vinden.

De integrale rapportage met de uitkomsten van de enquête treft u bij deze brief aan (als bijlage 4)⁹. Verder is bijgevoegd de rapportage over een in

⁸ De wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 werd op 26 januari 2021 door de Eerste Kamer aanvaard en trad op 30 januari 2021 in werking.

⁹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

2020 gehouden enquête onder een beperkt aantal Nederlanders die in het buitenland wonen (als bijlage 5)¹⁰. Die enquête is gehouden ter uitvoering van de motie van de leden Den Boer en Sjoerdsma¹¹. In mijn antwoord op de vragen van de leden Brekelmans en Ellian heb ik toegezegd u deze rapportage toe te zenden.

• *Rapportage over een kwalitatief onderzoek naar de begrijpelijkheid van de teksten van een voorziening om te oefenen met een nieuw model stembiljet*

Het voornemen is om experimenten mogelijk te maken met nieuwe modellen van stembiljetten. Daartoe is het wetsvoorstel Tijdelijke regels voor experimenten met nieuwe stembiljetten ingediend, dat op 6 oktober in uw Kamer plenair behandeld is. In het kader van de voorbereiding van een experiment wordt gewerkt aan middelen waarmee de kiezers kunnen oefenen en zo vertrouwd kunnen raken met het nieuwe stembiljet. Een van die middelen is een digitale oefenvoorziening. Een dergelijke oefenvoorziening is ook in 2014 ontwikkeld voor de kiezers in het buitenland die bij de toen gehouden verkiezing van het Europees Parlement konden stemmen met een nieuw model stembiljet.

Recent is een kwalitatief onderzoek gehouden om de begrijpelijkheid van de teksten in een oefenvoorziening te toetsen. De rapportage hierover treft u (als bijlage 6) bij deze brief aan¹². De rapportage laat zien dat het concept van de oefenvoorziening verbeterd kan worden. De voorstellen voor verbetering worden meegenomen bij de verdere ontwikkeling. Het aangepaste concept van de oefenvoorziening zal opnieuw kwalitatief getoetst worden.

• *Actieplan Toegankelijk Stemmen gemeenteraadsverkiezingen*

Ook is het Actieplan Toegankelijk Stemmen gemeenteraadsverkiezingen 2022 bijgevoegd (als bijlage 7)¹³. In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezing van maart jl. is uitvoering gegeven aan het Actieplan Toegankelijk Stemmen Tweede Kamerverkiezing¹⁴, opgesteld door de ministeries van BZK en Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en de Kiesraad. Zoals ik heb geschreven in de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing, heb ik met de betrokken partners van het actieplan gesproken over de blijvende aandacht voor toegankelijkheid en hoe hieraan invulling kan worden geven in de aanloop naar de komende gemeenteraadsverkiezingen. Dat heeft geleid tot een voortgezet Actieplan voor de gemeenteraadsverkiezingen met punten die door de partners zullen worden uitgevoerd. Het Actieplan wordt wederom ondersteund door betrokken belangenorganisaties en voor de uitvoering zijn in de begroting voor 2022 incidentele middelen ter beschikking gesteld.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren

¹⁰ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

¹¹ Kamerstuk 35 012, nr. 7. Zie ook Kamerstuk 35 165, nr. 10.

¹² Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

¹³ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

¹⁴ Kamerstuk 35 300 VII, nr. 124, bijlage.